

# СЪВРЕМЕННИ ТЕНДЕНЦИИ В ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ВЪЗПИТАНИЕ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

## -за някои наши опити-

Проф.Д-р Снежана Мирасчиева  
smirascieva@gmail.com  
Факултет за образовни науки  
Университет „Гоце Делчев“ Шип, Македонија

### Абстракт

*В доклада ще бъдат представени отделни съвременни тенденции в предучилищното възпитание и някои опити в Р. Македонија. Синтагмата че възпитанието и образованието са комплементарни процеси и представляват синергия трансформирана в обучението досега е потвърдена безброй пъти. Целта на този доклад не е да повтаряме разсъжденията на многобройните преподаватели и научни работници, които изследвали този проблем. Идеята, която инициира нашето мислене и го концептира в тези изписани редове е да насочи вниманието към възпитателните елементи и влияния на отделни стъпки които се превземат и реализират в македонската система на предучилищно възпитание и образование. Тези захвати имат за цел да отговорят на предизвикателствата на съвременното общество. Те следват тенденцията на прогреса и са в зависимост от изискванията за живот и работа в 21 век.*

*Ключови думи: съвременни, тенденции, предучилищно възпитание.*

### Abstract

*In this paper there will be presented some modern trends in preschool education and some experiences in Republic of Macedonia. The phrase that upbringing and education are complementary processes and represent a synergy transformed into teaching so far has been proven countless times. The intention of this paper is not to repeat the thinking of many educators and researchers who have investigated this problem. The idea that initiates and concepts our thoughts in these written lines is to draw attention to the educational elements and influences of individual steps that are taken and implemented in the Macedonian system of preschool education. These interventions aim to respond to the challenges of modern society. They follow the trend of progress and they are in function of the requirements for life and work in the 21 century.*

*Key words: modern, tendencies, preschool education.*

В македонската система на предучилищно възпитание и обучение и детските градини като организирана форма на възпитателно-образователна работа с деца от предучилищна възраст следват тенденцията на съвременното живеене с цел оспособяване за живот и работа, съответно свързване на теорията и практиката. От тук, в системата на предучилищно възпитание и образование и детските градини се превземат отделни иновационни захвати от повече аспекти: интенционален, съдържателен, организационен, дидактически-методичен дизайн на възпитателно-образователния процес. Всички тези иновативни захвати се реализират свързано и непрекъснато и се допълват помежду си като ефектите са по-големи. Именно част от тези мерки се отнасят на:

- отвореност на системата на предучилищно възпитание и образование и детските градини;
- ре-дизайн на съществуващия курикулум и проектиране на локален курикулум
- инклузивно образование;
- интегрирана екологична едукация;
- съвремен дидактически дизайн на възпитателно-образователната работа;
- интензивизиране на сътрудничеството с родителите в целия живот и работа в детските градини(планиране, организация, реализация);
- професионално развитие на възпитатели.

Стъпките към създаването на отворена система на предучилищно възпитание и образование и детските градини в македонската образователна система се извършва хоризонтално и вертикално. Чрез целите и съдържините те са тясно свързани с възпитателно-

образователните институции на следващото ниво, начални училища, средни училища и висшите училища, които пък в зависимост от тяхната специфика затварят кръга с различни форми на сътрудничество с детски градини. Именно детските градини като институционална форма на предучилищно възпитание и образование "отвориха врати" и с право носят епитета отворени детски градини. Какво всъщност означава отворена детска градина? Отвореност на системата на предучилищно възпитание и образование означава действие в рамките на всички прогресивни идеи, мисли, изследвания, тенденции и апликативност в практиката. Емпирически е потвърден фактът че затворените системи са изолирани, твърди и отпорни на промени и се отличават с регресивност и застой в развитието. Затова детските градини които носят епитета отворени са свързани с околната среда на детето, където живее и работи. От тук, предучилищното образование като система на открито възпитание е институция за институционално, воинституционално и алтернативно образование и обучение, в което голяма роля и влияние имат семейството и родителите. Това от своя страна осигурява условия за единство на влиянието на всички възпитателни фактори. В планирането и програмирането на възпитателно-образователната работа се прилага курикуларният пристъп, тъй като водещата мисъл се отнася на всички аспекти на структурата на процеса и неговият необходим контекст, който ще позволи активни и партньорски роли на всички участници и ще се създаде възможност за съвместно вземане на решения. Впрочем, курикулума е отворена книга или контролирано възпитание и образование. Възпитателно-образователния процес се основава на принципите на открит Курикулум, който пази целостта и интегративността на човековото бъдеще и прилагането на стратегията "глава, сърце, ръка", което изхожда от активната роля на детето като субект, самостоятелния и компетентен възпитател, както и от хуманистично-развоен и интегративен подход в планирането, програмирането, определянето на целите и задачите и създаване на стимулираща и мотивираща среда за обучение. Като говорим за предучилищен Курикулум трябва да се подчертае че се изхожда от детето, неговите специфични възможности и нужди, индивидуални интереси, права особено в областта на запазване на здравето, когнитивното развитие, социализацията, развоя на емоционалната интелигенция и творчество. Също така се изхожда и от нуждите на възпитателите, родителите и местната заедница. Тези нужди трябва да се съобразят с реалната ситуация и възможностите на детската градина и след това да се разработи съответна програма с ясни цели, да се предвидят действията на участниците, времето, мястото и начина на реализация на постигане на целите но и процедурите за оценка.

Операционализацията на курикуларните цели се извършва на повече нива и това: ниво на менторски (принципни) програми които се основават на индивидуализация и диференциация в задоволяването на нуждите на всяко дете – отговорност за детето; ниво на специални програми – изхожда се от специфичните нужди в развоя на детето на одредена възраст с цел да се придобият определени знания и умения необходими за живот – отговорност за програмата; ниво на интересни програми – изхожда се от интересите на детето и се подкрепят и развиват специфичните умения за изразяване, създаване и актуализация на способностите на детето – отговорност за програмата. Да се създаде собствен Курикулум е дължност и предизвикателство за всяка възпитателно - образователна институция. Да се даде транспарентност на собствените си потенциали, да се развият умения у децата, и в същото време да се развиват възможностите в местната заедница е пътят, който води до оптимална възпитателно-образователна система. Предучилищния Курикулум осигурява свързване на теорията с практиката тъй като изхождат от глобалната цел-успешна детска градина която се стреми да осигури качествено обучение и да развие собствен препознатлив профил. Курикуларният достъп и отвореност на предучилищната система произвеждат нови стъпки в същата посока. Така инклузията в образованието набира все повече скорост като се започне от предучилищния период в развитието на детето. С индивидуализация на програмите в инклузивната предучилищна възпитателно-образователна система се увеличава броят на деца с увреждания, надарени деца но и деца од различни маргинализирани групи. Това „отвори” детската градина за

всички деца и техните родители с което още веднъж потвърди и операционализира Конвенцията за права на детето.

Последовател на предишните стъпки е интегрираното екологично образование в македонската образователна система, в което начално звено са детските градини. Тази стъпка се реализира чрез едноименния проект, който започна в 2009 г. и все още продължава. Интенционалността на проекта и дейностите в него са тясно свързани с холистичния подход към индивида, както и с насърчаване и развиване на екологичното съзнание като съставна част от екологичните компетенции, които пък са част от необходимите умения за живот и работа в 21 век. Проектът съдържински се определя чрез няколко стандарти и повече точки на действие. Успешната реализация на проектните дейности са стъпка към включването в системата на еко-градини в глобализацията на идеята "Нямаме резервна планета". Чрез тези дейности не само че се работи за развитие и повишаване на екологичното съзнание у децата от предучилищна възраст, но и постоянно се работи със същата цел и във всички възпитателно-образователни институции от по-високо образователно ниво. От друга страна, организационната схема на дейностите изисква съвместна работа на всички фактори в обществото, с което още веднъж се потвърждава отвореността на детски градини. Затова с пълно право говорим за съвременни детски градини в Р Македония.

Тези тенденции, които са белег на македонската предучилищна система на възпитание и образование засилиха сътрудничеството с родителите във всички етапи на възпитателно-образователния процес, започвайки от планиране чрез изпълнение до оценката и въобще в целия живот и работа на детската градина. Именно родителите като част от външните сътрудници в детските градини чрез свои представители участват в организацията и управлението на работата в детската градина. Но, модернизацията на детските градини наложи необходимостта от засилване на сътрудничеството с родителите. Освен досегашните форми на сътрудничество като индивидуални, групови и общи родителски срещи се организират "отворени дни в детската градина", където родителите са свидетели и пасивни участници във възпитателно-образователния процес. В намерението си да бъдат по-ефективни, детските градини обогатиха дискурса на форми на сътрудничество с родителите. В този смисъл се организират срещи и семинари за родители на актуални теми, общи семинари и работни срещи за деца и техните родители, в които разбира се присъстват и възпитателите. Това сътрудничество свободно можем да кажем че е своеобразна форма за продължително образование на родителите. Също така такива форми на сътрудничество са функционални, тъй като проблемите, които се третира са свързани с животните проблеми в детската градина, семейството и средата. Функционалността се увеличава, ако родителите се включат в планирането и програмирането на съдържините.

Когато говорим за новия дидактически дизайн на възпитателно-образователната работа в детската градина не можем да пренебрегнем факта че една от съвременните тенденции която обхваща предучилищната система на възпитание и образование започва от планирането на възпитателно-образователния процес. Става дума за интегрирано планиране на съдържините, което се основава на началния принцип на цялостност и интегритет, а детето се активира с всички аспекти на неговата личност. От тук и поставеността на основните компоненти на програмата за работа е в посока на един съвременен курикулум и това е цел, съдържание, начини, които по съответния ред са отговор на въпросите: Защо? Какво? Как? или с други думи се определя целта, а след това се определят съдържините, формите, методите и средствата за постигане на целта. Характерно за детските градини е това че промените, които следват са в контекста на създаването на нов дидактически дизайн на възпитателно-образователната работа с децата от предучилищна възраст, в посока на прилагането на нови стратегии на учене и преподаване, съвременни дидактически и работно - игровни средства, мултимедийност. Именно промените в предучилищния курикулум непременно налагат нов дизайн на възпитателно-образователния процес в детската градина. Така детето е в центъра на вниманието, а това означава зачитане на детските интереси и желания, стимулиране на детската креативност и развитие на детските възможности. Това пък означава такъв дизайн на процеса на

възпитание и образование, в който детето е активен участник, партньор, колега, изследовател и конструктор на собственото знание. Този дизайн ще произвежда качествени знания, активни и продуктивни личности в обществото. За целта моделите на обучение променят статута на детето и се оформят като активни стратегии за придобиване на знания. Много повече се говори за учене чрез проекти, обучение в работа, проблемно учене. Характерно за тях е че: развиват лична и колективна отговорност, насърчават критично мислене и творчество, развиват способността за комуникация, детето е активно а чрез активностите конструира собствени знания, развива се взаимно разбирателство и сътруднически отношения. Това силно се отразява на мотивацията, защото е отражение на уважение към детето, но и удовлетворение от извършената дейност. Намерението на доклада не е да разработва модели в детайли. Напротив, целта на този доклад е да подчертае тяхното значение. Именно тяхното прилагане изисква не само ангажимент на родителите, но и обществото като цяло и резултатите от тях надминават местните рамки на детската градина и стават достъпни за всички. По този начин детската градина не само става част от отворената система на предучилищно възпитание и образование, но и съставна и функционална част от обществото, в което съществува.

Дидактическият дизайн в един сегмент се отнася на дидактическите и работно-игровни средства. Освен готовите работно-игровни материали се използват и естествени материали. По този начин не само се укрепва връзката с природата, но се постигат и поставените цели, които са в посока на социално-емоционално, моторно, интелектуално развитие, развитие на комуникациите и творческите способности на детето. Източниците на знания представляват една широка гама от разнообразие и богатство на материали, които свързват детската градина с околната среда и природата. Що се отнася до прилагането на съвременна ИКТ необходимо е да се отбележи, че тя вече се използва като средство за подготовка на възпитатели и следене на педагогическа евиденция. Компютъра в работата с деца от предучилищна възраст не може да се каже че е първичен. Причините за това са от различно естество като например: възрастта на децата, спецификата на периода на развитие, оборудването на детските градини, материалните възможности на детските градини, ограниченията на самия компютър (развитието на социални компетенции, емпатията в комуникацията и др.).

Професионалното развитие на възпитатели е още една от съвременните тенденции в системата на предучилищно възпитание и образование. Въпреки че тази тенденция е във възход, тя придобива все по-голямо значение. Скъпо, но сигурно се пробива по пътя за професионално развитие на възпитатели. Формите на професионално развитие са семинари и обучения от вътрешни и външни обучители - експерти. Придобитите знания и опит и тяхната апликативност са достъпни за широката общественост чрез различни прояви, мероприятия, съвместни проектни дейности, изложби, търгове. И тук трябва да се работи в посока на съдържинско обогатяване и размяна на опит с други детски градини в страната и извън нея.

\* \* \*

И както изискват правилата трябва да приключим содредени заключни съображения. Тук няма да се изброяват заключните думи. Ще дадем място и възможност на читателя сам да вземе своя извод. Само ще кажем, че тенденциите на модернизация на детските градини в организационен, съдържателен и интенционален смисъл през последните години вземат силен ход. Те са тясно свързани помежду си. Изхождат една от друга, допълват се, взаимно се условият и взаимодействат. Затова са комплементарни.

Съвременните тенденции са реални и успешни, доколкото активно участват всички фактори в системата и вън от нея.

Инициирани от промените в обществото, развитието на науката и нуждите на общността, но и на нейните членове, в намерението да отговори на същите, детската градина като част от системата на предучилищно възпитание и образование се опитва да следва тенденцията на модерното време като предизвикателство и нужда.

Впрочем нито един иновативен захват не може да бъде толкова успешен ако е изолиран. Единствено заедно с другите реформни захвати може да се постигне успех, ефикасност и ефективност.

#### Литература

- Arends, L.R.(2007). Learning to Teach, seventh edition. New York: McGraw Hill
- Krogh,S. & Morehouse,P. (2008). The Early Childhood Curriculum-Inquiry Learning Through Integration. New York: McGraw Hill
- Marinkovic,S.(1995). Neki pokusaji transformacije decjeg vrtica u otvoreni vaspitni sistem. Beograd: Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju
- МОН.(2006). Основи на Програмата за воспитно-образовна работа со деца од предучилишна возраст во јавните детски градинки, Скопје:Биро за развој на образованието
- МОН (2005). Национална програма за развој на образованието 2005-2015 со придружни програмски документи.Скопје:МОН од [http://www.see-educoop.net/education\\_in/pdf/mak-strategija-mk.pdf](http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/mak-strategija-mk.pdf), 01.01.2012.
- Петров,Н.(2003). Современите тенденции и предизвици во предучилишното воспитание и образование, Зборник „Современото предучилишно воспитание и основно образование – состојби и перспективи. Скопје: Педагошки факултет „Св.Климент Охридски“
- Stevanovic, M.(2003). Nastavnik, odgajatelj, umjetnik. Varazdinske Toplice:Tonimir